

is dinamikus. Mérlegelő s közben aktív. Elfogulatlan, de ezzel együtt határozott állásponttal rendelkező. Kereső és egyben elfogadó is. „Januárban, a Bak jegyében, vagyis a Szaturnusz bolygó, Melancholia uralma alatt születtem, mi több, szombaton, Saturday, azaz Szaturnusz napján. Tálalva van, természetem sorsára készen áll.” (*A Szaturnusz bolygója, avagy Melankólia és irónia*)

Mű és szerzője kortalan és legfőképpen nyitott, „sem a remény, sem a félelem nem tartja vissza az igazság kimondásától”. (*Köszöntés a tűzből*) Szinte eggyé válik a műveivel. Önazonos. „Az író, költő élete az, amivé írja magát.” (*A vers hazája*)

Létélményét a nyelv által megteremtett otthonosságban váltja szövegekké. „Az író hazája az, ahol írni tud. Ahová a verse is megérkezik...” (*A vers hazája*) A Balla-szövegek ambíciója azonban ennél még tágabb valóságra irányul: az olvasónak is helyet kíván szorítani. Befogad. Egyensúlyt teremt a szerző, a mű és a befogadó hármasságában. Mert „az irodalom, mint tudjuk, megfelelő haza mindenki számára”. (*Otthonos idegenség*)

Bernáth Dávid

KÉPEK TEKINTETE

KÁNTOR PÉTER: JÉG-ÖRÖM. MAGVETŐ, BUDAPEST, 2019.

„Megjelent Kántor Péter hetvenedik születésnapjára” – ennyi olvasható alcímként az első lapon, aminek lényegében nincs köze az elegáns kötet tartalmához, csupán a keletkezés körülményeibe avat be. Ellenben maradhatunk a leltározásnál. Húsz vers, húsz kép, mindegyik vershez társul egy kép (egy kivételével festmény). Tizenhárom vers pontosan, tárgyszerűen is a mellette látható képről szól, a másik hét kép esetében általánosabb a leírás: vagy a festőjéhez (Lucian Freud) vagy a kép tematikájához (*Boudin strandjai*) vagy a képen látható alakokhoz (a nők Vermeer képein, a köd Helmut Schulze fényképén) fűzi gondolatait. Az első kivételével valamennyi kép alkotója ismert, közülük id. Pieter Brueghel háromszor, Johannes Vermeer, Richard Gerstl és Lucian Freud kétszer szerepel. Van két önarckép (Remb-

randt és Gerstl), de áttételesen a két Harlequin (Cézanne és Watteau), sőt a fehér ló (Toulouse-Lautrec) is ebbe a kategóriába sorolható. A kötet cím az életképekre irányítja a figyelmet, a *Jég-öröm* a németalföldi festő, Hendrick Avercamp *A jégen* című festményén látható téli korcsolyázást eleveníti meg, és ugyanebbe a sorozatba illeszthető a *Paradicsomkertecske* című festmény is (anonim alkotótól) vagy id. Brueghel *Gyermekjátékoka*, illetve mintha ennek a típusnak lenn mai változata a ködben elmerülő drezdai utcakép Helmut Schulze fotóján.

De hogyan is tudnánk leírni a versek és a képek közötti kapcsolat mi-
benlétét? Mert Kántor Péter versei szembetűnő módon nem elégednek meg
annyival, hogy leírják, mi látható a képen. Nem ez a céljuk. Nem is nagyon
törekednek erre. Sokkal izgalmasabb játékra adódik lehetőség. Mivel a ké-
peket is láthatjuk a versek mellé montírozva, ellenőrizhetjük a referenciali-
tásokat: mi is azt látjuk-e, amit a vers szerzője? És az az érdekes, hogy előbb-
utóbb valóban azt fogjuk látni. Vizuális komplexum jön létre, ennek alapjait
három szempár „rakja le”: a festőé, a költőé és az olvasóé. Általában az ol-
vasó előbb megnézi a képet, aztán elolvassa a verset, majd újra megnézi a
képet, és szinte minden esetben megállapíthatja, hogy a költő alaposabban
megvizsgálta, egészen apró részleteket is észrevett. Az első festményen az
ördögöt nem könnyű észrevenni, vagy a másodikon Ikaroszt se mindenki
fogja első látásra felfedezni, vagy az eget kémlelő parasztról is csak a vers
elolvasása után fogja megérteni, mit bámul éppen.

Képek, festmények leírása nem ritka az irodalomban. A leírás segít ki-
lépni a nyelvi determináltságból, főképp akkor, ha a képen látottakat nem
metaforizálja tovább, hanem a képpel közös motívumokra új lehetőségeket
épít, ez a referencialitás túlmutat a mediális játék határain.

Igen gyakran maguk a képek is felidéznek egy meglévő látványt. Oly-
kor maguk a képek egy-egy ismert történetet mesélnek el, vagyis a maguk
eszköztárával hűen ábrázolnak. Id. Brueghel *Fölmenetel a Golgotára* című
festménye az ismert újszövetségi történetet mondja el. Mennyiben külön-
böző az ő képe az evangéliumok történetétől? Lehet, hogy pontosan és hi-
telesen jeleníti meg, de abban, ahogy az embereket odafesti, ahogy az egészet
elhelyezi, amilyen tájat fest a jelenet köré, új jelentést ad a megtörténtnek.
De mindenképpen: megtörténtté teszi a jelentést. Milyen ruhát viselnek,
milyen arcot vágnak, milyen csoportokat alkotnak, ki miféle társasághoz
csatlakozik? És aztán maga a kép szerkesztése: milyen a perspektíva, mi ke-
rül az előtérbe, mi marad takarásban? Milyenek az állatok, a növények stb.,
stb. Ezek mind-mind értelmezik az ismert történetet, és ezáltal óhatatlanul

el is térnek az evangéliumoktól. Erre jön rá a költői értelmezés: „Együtt mind az ember fiával / mennek föl a Kálváriára”, ezt emeli ki végül, és ezzel új perspektívát telepít rá a festményre.

Lucian Freud *Fotel a kandalló mellett* című képéről többféle módon írtak már, lásd Paul Bond és mások tanulmányait, de ezek közül egyik sem tette fel azt a kérdést, a fotelt vajon miért nem dobta ki a gazdája? miért van szüksége rá? „Dobja ki? / Két megfeketült, sötétbarna karfa. / Nem, nem dobja ki. Kell neki.”

A *Schönberg család* című képen a zeneszerző, Arnold Schönberg látható felesége és két gyereke társaságában. De a kompozíció valójában nem róluk, hanem a festőről és Schönberg feleségének a titkos, utóbb azonban tragikus módon napvilágra került szerelméről szól. Ezt a tragikus, a festő öngyilkosságába torkolló történetet fedi fel a vers anélkül, hogy elmesélné. És itt érkezünk el ezeknek a festményleírásoknak a legfontosabb jellemzőjéhez.

De előtte vessünk még egy pillantást a lovat ábrázoló Toulouse-Lautrec képre. Ez az egyetlen, ahol a vers írója, bár közvetett módon, első személyben azonosul a festmény tárgyával. „Azt hiszem, tud beszélni. / Nem mindenkivel, de mindenkivel talán nem is lehet, / mindenkivel én sem tudok.” Azonosul a lóval, hogy aztán tovább lépve elárulja, a ló tekintetével azonosul. „Van egy tekintete, amitől a dolgok mintha értelmet nyernének”, hangzik, majd jön a felsorolás, miféle dolgokra gondol, és jön annak kifejtése is, hogy mi valójában ez az elnyert értelem. Nem az értelmét fejtí ki, hanem csupán annak lehetőségét, hogy létezik valamilyen értelmes magyarázat... Nem a megfejtést találja meg, pusztán ráirányítja a figyelmet.

Most visszatérhetünk a leírások (a versek) legfontosabb jellemzőjéhez: megőrzik a titkokat. Úgy írják le a képet, hogy érintetlenül hagyják lényegüket. Amiről csak ők tudnak beszélni. Nem mondanak ki valamit, aminek kimondásával megsemmisítenék magát a titkot, a képek potenciálját. Saját potenciáljuk hasonlóképp meghatározható: ez a potenciál a költői nyelv megőrizte titokban rejlik.